
ДО 20-РІЧЧЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

УДК 355.332(477)

БУЧКО Д.Р.

РОЛЬ СПІЛКИ ОФІЦЕРІВ УКРАЇНИ НА ЕТАПІ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ: РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ

У статті висвітлюються хронологічні події створення Спілки офіцерів України, висвітлено діяльність з відродження українських збройних сил та показано роль і досягнення Львівського громадського комітету ЗС УНА перед здобуттям незалежності та Львівської обласної організації СОУ на початках української незалежності.

Ключові слова: Спілка офіцерів України, формування Збройних Сил України.

Постановка проблеми та її актуальність. Двадцятирічний ювілей створення Спілки офіцерів України дає підстави для поглибленого аналізу історії створення, становлення і діяльності зокрема Львівської обласної організації Спілки офіцерів України (СОУ). Ця історія не віддільна від історії створення Збройних Сил (ЗС) України, насамперед на першому етапі, проте в історіографії роль СОУ є маловисвітленою.

Аналіз попередніх досліджень. Свій внесок у висвітленні питань формування ЗС України та діяльності Спілки офіцерів України у цьому процесі зробили науковці С. Литвин, А. Русначенко, Б. Якимович та інші, які брали активну участь у громадському житті. Крім того, чимало спогадів залишили інші учасники подій, як-то: А. Кошіль, В. Лазоркін, В. Роечко тощо. Водночас оцінка діяльності СОУ та інших громадських організацій у створенні ЗС України потребує подальшого комплексного дослідження. У більшості

Бучко Дмитро Романович, старший лейтенант, начальник клубу, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.
© Бучко Д.Р., 2011

матеріалів автори використовують власні архіви, що ускладнює доступ дослідників до джерельної бази, тож актуальним є завдання систематизації існуючих відомостей.

Метою автора було, спираючись на різноманітні джерела, простежити етапи роботи Спілки офіцерів України та оцінити внесок її членів у створення власних збройних сил.

Громадський рух офіцерів-патріотів України до створення Спілки офіцерів України умовно також можна поділити на наступні історичні етапи.

Перший етап створення СОУ починається з 1989 р. і безпосередньо пов'язаний із зародженням та розростанням публічної громадської активності на тлі створення Народного Руху України (НРУ), який своїм прикладом надихав громадян на нові ініціативи у відродженні української свідомості та національної пам'яті. Офіційна ж пропаганда не спромоглася вдатися до аналізу джерел про злочини комуністичного режиму, чим ставила офіцерів у складне становище противників українського відродження. Відповідно з'ясування історичної правди ставало особистою справою, часто стримувалося можливими розчаруваннями та службовими неприємностями [1]. Проте ті, хто ставав на цей шлях, невдовзі намагалися скорелювати зміну суспільної думки між народом та армією. Отже, очевидним результатом цього ставали питання актуалізації державності та національного війська.

До перших нелегальних об'єднань, які перед собою ставили названі вище завдання, слід віднести Український військовий комітет, який засновано у Львові 7 лютого 1990 р. 20 червня цей комітет з метою уникнення партійних впливів новостворених демократичних партій був реорганізований у Львівський громадський комітет за відродження Української Національної Армії (УНА). Очолив комітет історик, старший лейтенант запасу Сергій Рудюк. Членами його в різний час були майор запасу Михайло Біляковський, Степан Вус, підполковники запасу Ярослав Грядовий, Ярослав Кітура, Роман Роп, полковник Віталій Лазоркін, майор Володимир Фукс, Микола Сливка, Ростислав Онищак, Ярослав Керницький, Сергій Радченко, Василь Презмірський, Андрій Кирчів, Валерій Савонюк та інші [2, 75]. Секретаріат комітету працював на вулиці Вірменській, 4. З часом осередки комітету були засновані

у Тернополі, Ужгороді, Житомирі, Києві, Кривому Розі, Харкові, Херсоні, Чернівцях [3, 121–182]. Спільними зусиллями створювались умови для напрацювання засад будівництва національної армії, для правового захисту військових, зокрема “афганців”, учасників національно-визвольної боротьби, умови для підготовки молоді до військової служби, популяризації українських військових традицій, для департизації існуючих ЗС [3, 121–182].

Увесь 1990-й рік провіщував великі зміни. Преса почала популяризувати ідеї створення національної армії в газетах “Ратуша”, “Молода Галичина”, газеті комітету УНА “Кріс”, а також в ефірі радіо “Свобода” [3, 508–514], зокрема побачили світ статті А. Доценка “Українській армії – бути!” (“Західний кур’єр” від 22 серпня 1990 р.), Я. Кітури “Українська національна армія” (“За вільну Україну” від 5 вересня 1990 р.) [17].

З іншого боку, в загальносоюзних виданнях українською негативно оцінювали події на периферії. У грудні 1990 р. “Комсомольская правда”, а потім і центральне телебачення повідомили про небезпеку, що виходить із Західної України: буцімто на Львівщині незаконно зберігаються тисячі одиниць стрілецької зброї. Це свідчило як про наміри Кремля перетворити Західну Україну на чергову “гарячу точку”, так і про очікування надзвичайних подій всередині СРСР [5].

Громадянська Україна вирувала. На Хортиці масово відзначили 500-річчя козацтва. Вулиці Львова все частіше заповнювали групи молоді, які під синьо-жовтим прапором з тризубом – гербом Української Народної Республіки виконували пісні січових стрільців, Української Повстанської Армії. Апогеем прояву національної свідомості галичан стало перше багатолюдне відзначення 14 жовтня 1990 р. дня Покрови Пресвятої Богородиці як дня Українського війська. Тисячі молодих людей зібрались у Святоюрському соборі, а після богослужіння лавами пройшли до центру міста. Тоді ж у драматичному театрі ім. Марії Заньковецької відбувся концерт, в якому пролунали стрілецькі та повстанські пісні. Відомо, що учасники віча ухвалили звернення до Львівської обласної ради з вимогою ініціювати проголошення свята Покрови днем Української Армії [6].

У Львові на той час діяло Львівське вище військово-політичне училище (ЛВВПУ), а також Об'єднана військова кафедра Львівського політехнічного інституту (ЛПІ). З ініціативи студентського братства “Політехніки” на військовій кафедрі був виготовлений чи не перший у військових навчальних закладах УРСР стенд з історії українського війська [1, 130].

21 жовтня 1990 р. Львівський громадський комітет за відродження УНА провів конспіративну конференцію щодо створення республіканського військового формування [3, 515–525]. Найкращим учасники конференції вважали правовий шлях створення Україною власних Збройних Сил, зокрема через перебудову ЗС СРСР, дислокованих в УРСР, у ЗС України [3, 515–525]. Головним засобом реалізації цієї ідеї вбачалося проходження строкової військової служби призовниками виключно на території УРСР [7], вишкіл офіцерських кадрів у національних військових навчальних закладах України та обов'язкова підготовка допризовної молоді до служби в ЗС України у школах і навчальних закладах на чолі з офіцерами запасу [8, 242–253]. Пропонувалися й інші підходи: творення паралельних ЗС СРСР військових структур [9], зокрема, перетворення військ МВС в армію або в Національну гвардію [10, 183–196], створення національних військових формувань у поселеннях українців в інших республіках СРСР [11], а також створення військових партизанських загонів у лісах Прикарпаття та в Карпатах. Ідеї “паралельних військових структур” у принципі надавали привід керівництву СРСР запровадити в УРСР надзвичайний стан, тому на нараді схвалення вони не отримали [3, 554]. В. Пилипчук запропонував скликати у 1991 р. установчий з'їзд українських офіцерів зі створення Всеукраїнського комітету за відродження Української Національної Армії. Цей намір публічно озвучили на Других зборах НРУ 28 жовтня 1990 р., наслідком чого стали відповідні звернення до військовиків – громадян України [1].

Перемога у 1990 р. на місцевих виборах у Західній Україні демократичних сил та ухвалення Верховною Радою УРСР (ВР УРСР) Декларації про державний суверенітет України створили на Львівщині сприятливі умови для практичної роботи зі створення УНА. Активною стала взаємодія

Львівської обласної ради з командуванням ПрикВО: були сформовані постійна депутатська комісія з військових питань і постійна робоча група Виконавчого комітету Львівської Ради народних депутатів на чолі із заступником голови облвиконкому з питань призову молоді В. Лясковською.

Активними у поширенні ідеї необхідності власного війська на рівні Києва, інших обласних центрів, а також недопущенні відправки призовників у “гарячі точки” Союзу були члени Народної Ради ВР УРСР, Військової колегії НРУ, УРП, Львівського громадського комітету за відродження УНА, комітету Солдатських матерів, Львівської обласної фольклорно-спортивної асоціації “Галицька Січ”. Основну увагу було спрямовано на засадничі питання, а саме ухвалу Верховною Радою УРСР законів у оборонній сфері. 1 грудня 1990 р. на Першій сесії Великої Ради НРУ в столиці полковники Віталій Лазоркін і Вілен Мартиросян оприлюднили Концепцію створення ЗС України [1].

Активність полковника В. Лазоркіна у згаданих вище питаннях змусила командування ПрикВО ініціювати виключення його з КПРС із відповідним звільненням з лав ЗС. В. Лазоркін висловив протест щодо таких намірів і добровільно залишив КПРС – першим серед військовиків Львівщини [1].

Визначальною віхою у боротьбі за відродження ЗС України стала науково-практична конференція “Зовнішня і внутрішня безпека України. Концепція Української Армії та пошуки шляхів її створення”, що пройшла 2–3 лютого 1991 р. у Будинку письменників (організатор – А. Кошіль) за участю 123 представників, переважна більшість яких були офіцерами дійсної служби. Конференція мала великий резонанс, і, власне, поклала початок формуванню Збройних Сил України, ініціювавши до Верховної Ради УРСР звернення-пропозиції відновити формально створене ще в 1944 р. Міністерство оборони УРСР і відпрацювати відповідні правові підстави [8, 246–247].

Отже, для першого етапу створення національних Збройних Сил і окреслення засад майбутньої Спілки офіцерів України характерними були конспіративність, компетентність і висока активність її учасників поряд із одночасною співпрацею з державницькими громадськими і політичними організаціями України [2, 136–157].

Доленосним результатом їх наполегливої роботи на цьому етапі став I (IV) з'їзд офіцерів-громадян України, який відбувся 27–28 липня 1991 р. В організаційному комітеті з'їзду майбутньої Спільки офіцерів України Львівщину представляли С. Рудюк, В. Лазоркін та І. Деркач. Активно долучився до організаційних заходів і Я. Кітура. Підсумками з'їзду стали заява стосовно принципів побудови Збройних Сил України, звернення до Верховної Ради УРСР з вимогою прискорити відродження ЗС республіки, звернення до офіцерів – громадян України, котрі проходять службу на чужині, з рекомендаціями повертатись на Батьківщину і заповненням вирішити їхні проблеми в Україні та постанова про створення Спільки офіцерів України зі статутними завданнями, які до того часу втілював Комітет за створення УНА [2, 40]. Керівні органи СОУ були сформовані з 47 осіб [11, 56].

Утвердження Верховною Радою УРСР державного суверенітету України влітку 1991 р. та проголошення на I з'їзді українських офіцерів про створення всеукраїнської громадської організації “Спілька офіцерів України” наближали крах СРСР, що, безумовно, відчували в Кремлі, спробувавши зупинити відцентрові процеси через ГКЧП.

21 серпня 1991 р. перед Львівським університетом вирував багатотисячний мітинг. Одним із завдань, яке взяв на себе тодішній осередок СОУ, було встановити зв'язок із командирами курсантських підрозділів ЛВВПУ, щоб утримати від виведення військовиків із пункту постійної дислокації [2].

22 серпня став днем повної поразки ГКЧП і початком розпаду СРСР.

Верховна Рада України, ухваливши Акт про незалежність, також ухвалила Постанову № 1432-XII “Про військові формування на Україні”, якою підпорядкувала собі всі дислоковані на території республіки військові формування, прийняла ухвалу про створення Міністерства оборони України і рекомендувала урядові України розпочати створення Збройних Сил України, Республіканської гвардії та її підрозділу охорони ВРУ, Кабінету Міністрів і Національного банку України.

247 делегатів за участі приблизно сотні запрошених проголосили 22 вересня 1991 р. в Управі НРУ на проспекті

Шевченка проголосили створення Львівської обласної організації (ЛОО) СОУ. Головою ЛОО СОУ став майор Петро Костюк. Обласна організація своєю чергою активізувала створення активних первинних осередків у частинах інших силових установ. Загалом запрацювали більше сорока первинних міських і районних організацій, які залучили майже 1200 спілчан [13, 183–196], з них близько 200 – постійно активних [14].

У цей же час, 16 вересня, в Києві на рівні голови комісії Верховної Ради з питань оборони та надзвичайних ситуацій генерал-лейтенанта міліції В. Дурдинця була створена ініціативна робоча група з членів СОУ. Вже на перших засіданнях групи були винесені та обговорені проекти Законів України “Про оборону України”, “Про Збройні Сили України” та “Про Національну гвардію”. Крім того, група надавала допомогу К. Морозову у створенні Міністерства оборони України, адже необхідні військові концепції СОУ уже мала, чого не було в офіційних державних структурах [2, 41]. 11 жовтня до Верховної Ради була подана Концепція оборони та будівництва ЗС України, в якій передбачалися Збройні Сили України та з’єднання колективної стратегічної оборони [6, 516–519]. 20 жовтня у першому читанні були ухвалені Закони України “Про оборону України” і “Про Збройні Сили України” (законопроекти підготовлені В. Лазоркіним, П. Костюком та ін.), котрі, як відомо, остаточно були ухвалені 6 грудня 1991 р.

Формальну, проте останню крапку у початку створення Збройних Сил України поставила тристороння зустріч президентів у Біловезькій Пущі 30 грудня 1991 р., на якій Україна оголосила про добровільне запряження військовиків, що перебувають на території держави, та фактичне створення Міністерства оборони [6, 516–519]. СОУ забезпечила контроль запряження офіцерів у військових частинах, які входили до складу ЗСУ, та 18 січня 1992 р. у Києві на Софіївському майдані організувала присягу на вірність Українському народу офіцерів запасу Київського гарнізону. Аналогічно ЛОО СОУ ініціювала запряження в частинах ПрикВО.

Висновки. Отже, роль Спілки офіцерів України у формуванні підґрунтя для створення власних Збройних Сил є очевидною. Так організація не лише озвучила потребу

відродження українського війська ще за часів СРСР, а й спромоглась ініціювати базові законопроекти створення ЗС України та вирішувала соціально-побутові питання військовослужбовців.

Подальшим напрямком дослідження має стати введення джерел з архівних фондів Західного оперативного командування, Львівської обласної державної адміністрації, інших громадських організацій у науковий обіг.

1. *Лазоркін В.І.* Львів. 1989–1991 роки / В.І. Лазоркін // Шануймося, панове офіцери. – К.: Варта, 2001. – С. 121–183.
2. *Русначенко А.М.* На шляху до національної армії. Утворення Спілки офіцерів України / А.М. Русначенко // Шануймося, панове офіцери. – К.: Варта, 2001. – С. 7–44.
3. *Яцура О.В.* Попередники спілки офіцерів / О.В. Яцура // Українська звитяга і мужність: Хрестом. з військово-патріотичного виховання молоді / Упор. С.П. Рудюк. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 573 с.
4. *Василькевич М.А.* Спілка офіцерів України Львівської області – 15 років від часу заснування / М.А. Василькевич, С.М. Боренько // За вільну Україну. – 2006.
5. *Кітура Я.І.* Розбудова Української національної армії – справа нашого життя: збірник статей, звернень, листів / Я.І. Кітура. – Львів: Каменярь, 2007. – 230 с.
6. *Якимович Б.З.* Збройні Сили України: нарис історії / Б.З. Якимович. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1996. – 357 с.
7. *Романчук О.К.* Шляхи, які нам обирають, або Збройні Сили України: міф чи реальність? / О.К. Романчук // Сучасність. – 1992. – № 11.
8. *Кошіль А.М.* Кроки до незалежної України / А.М. Кошіль // Шануймося, панове офіцери. – К.: Варта, 2001. – 399 с.
9. Революція на граніті – Вимоги гранітного голодування студентів від 2 жовтня 1990 р. [Електронний ресурс]: Зі спогадів Петра Світличного, депутата Київради з 1990 року. – Режим доступу: [http:// revnagraniti.wordpress.com/](http://revnagraniti.wordpress.com/).
10. *Мартиросян В.А.* Спілка Офіцерів України / В.А. Мартиросян // Шануймося, панове офіцери. – К.: Варта, 2001. – 399 с.
11. *Роєнко В.* Офіцери – цвіт української нації / В. Роєнко // Україна або смерть! – К.: Дана. – 1997. – 56 с.
12. Українська звитяга і мужність: Хрестоматія з військово-патріотичного виховання молоді / Упор. С.П. Рудюк. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 573 с.
13. *Лобащук О.М.* Львівська організація СОУ // Шануймося, панове офіцери / О.М. Лобащук, М.А. Василькевич. – К.: Варта, 2001. – 399 с.

14. *Боренько С.М.* Спілка офіцерів України Львівської області – 15 років від часу заснування / С.М. Боренько // За вільну Україну. – 2006.
15. *Русначенко А.М.* На шляху до національної армії. Утворення спілки офіцерів / А.М. Русначенко // Шануймося, панове офіцери. – К.: Варта, 2001. – 399 с.
16. *Якимович Б.З.* Збройні Сили України: історичний нарис / Б.З. Якимович. – Просвіта, 1996. – 359 с.
17. *Якимович Б.З.* Форпост незалежності (Львів у 1988–1996 рр.) / Б.З. Якимович, Л.Т. Сенік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://map.lviv.ua/statti/senyk.html>.

Надійшла до редколегії 21.11.2011 р.

Рецензент: *Б.З. Якимович*, доктор історичних наук, професор кафедри історичного краєзнавства, Львівський національний університет ім. І. Франка, м. Львів.

Бучко Д.Р.

РОЛЬ СОЮЗА ОФИЦЕРОВ УКРАИНЫ НА ЭТАПЕ ФОРМИРОВАНИЯ ОСНОВ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ УКРАИНЫ: РЕГИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ

В статье освещены хронологические события в создании Львовской областной организации Союза офицеров Украины и ее деятельности в государственно-созидательных процессах, в частности – в создании Вооруженных Сил Украины.

Ключевые слова: Союз офицеров Украины, формирование Вооруженных Сил Украины.

Buchko D.

THE ROLE OF UNION OF OFFICERS OF UKRAINE IN THE FORMING OF BASES OF UKRAINIAN ARMY FORCESE'S BASIS: REGIONAL ASPECTS

The chronologic events of activity of Union of officers of Ukraine and other public organizations are shown in the.

Key words: Union of officers of Ukraine, forming of Ukrainian Army Forcese's state.